

11.12.2018

EOAK/729/2018

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Heidi Laurila

KAINUUN KESKUSSAIRAALAN PÄIVYSTYSPOLIKLINIKAN TURVAHUONEET

Tarkastuspöytäkirja

Tarkastuskohde Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän (Kainuun sote)
Kainuun keskussairaalan turvahuoneet

Tarkastusajankohta 19.3.2018

Osallistujat eduskunnan oikeusasiamiehen kansliasta

Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Heidi Laurila
Neuvontalakimies Pia Wirta

Ulkopuolisina asiantuntijoina:
TtT, dosentti, sairaanhoitaja Lauri Kuosmanen
Kokemusasiantuntija Ewa Tarvasaho

Osallistujat tarkastuskohteesta

Sairaanhoitaja - - -

Tarkastuksen tarkoitus

Tarkastus tehtiin eduskunnan oikeusasiamies Petri Jääskeläisen määräyksestä.

Julkisen terveydenhuollon laitosten tarkastaminen kuuluu eduskunnan oikeusasiamiehen lakisääteisiin tehtäviin. Eduskunnan oikeusasiamies on myös nimetty YK:n kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan (OPCAT) tarkoittamaksi kansalliseksi valvontaelimeksi. Tässä ominaisuudessa oikeusasiamies tekee tarkastuksia paikkoihin, joissa pidetään tai voidaan pitää vapautensa menettäneitä.

Tarkastuksen kohde

Tarkastuksella tutustuttiin päivystyspoliklinikan eristystarkkailuhuoneisiin eli ns. turvahuoneisiin. Turvahuoneeseen sijoitetaan päivystyspoliklinikan potilaita, jotka käyttäytyvät aggressiivisesti tai ovat muutoin vaaraksi itselleen tai muille.

Kainuun keskussairaalan päivystyspoliklinikka sijaitsee osoitteessa Sotkamontie 13. Rakenteilla on uusi sairaalarakennus, jonka on määrä olla valmis vuonna 2021. Tarkastajien saaman käsityksen mukaan päivystyspoliklinikan tilat tulevat jatkossa sijoittumaan uuteen sairaalarakennukseen.

Tarkastuksen kulku

Tarkastus suoritettiin ennalta ilmoittamatta. Tarkastajat saapuivat päivystykseen tarkastuspäivänä (maanantai) kello 17.50. Jonotusaika ilmoittautumispisteeseen oli lyhyt, noin kaksi minuuttia. Päivystyksen odotusaulassa oli muutamia ihmisiä, ja tunnelma oli rauhallinen.

Tarkastuksella tutustuttiin päivystyksen turvahuoneisiin osaston sairaanhoitajan opastuksella. Tarkastuksen yhteydessä keskusteltiin myös vartijoiden kanssa päivystyspoliklinikan aulassa sijaitsevassa vartijoiden tilassa, josta on näköyhteys odotustilaan. Vartiointipalveluista vastaa AVARN Security.

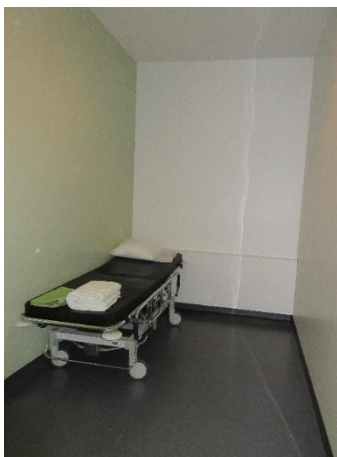
Tarkastuksen yhteydessä pyydettiin saada nähtäväksi turvahuoneen käyttöä koskeva toimintayksikön sisäinen ohjeistus sekä tietoa siitä, missä määrin turvahuoneita käytetään. Kyseisiä tietoja ei ollut saatavissa tarkastuksen aikana, mutta ne luvattiin toimittaa tarkastajille jälkikäteen. Tarkastajat pyysivät samassa yhteydessä lähettämään myös esimerkkejä turvahuoneiden käyttöön liittyvistä potilasasiakirjakirjauksista.

Ohjeistus (Työohje: Potilaan itsemääräämisoikeuden rajoittaminen 22.11.2012) sekä esimerkki kirjaamisesta saatiin sähköpostitse 20.3.2018 Kainuun keskussairaalan päivystyspalveluiden ylilääkäriltä.

Oikeusasiamiehen kansliaan on hankittu myös Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston kertomus ohjaus- ja arviointikäynnistä Kainuun soten päivystykseen 15.9.2016.

Tarkastushavainnot

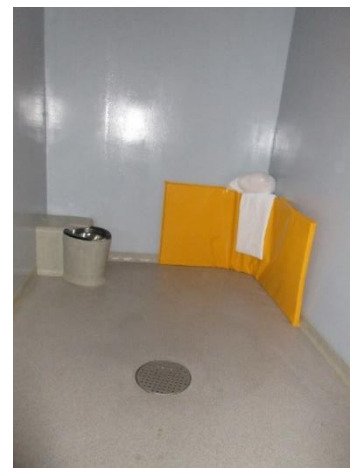
Kainuun soten päivystyksen yhteydessä on kolme turvahuonetta.

Huone 13

Yksi huoneista on lukittava potilashuone (huone 13), jossa on kalustuksena liikuteltava sänky. Huoneessa ei ole ikkunaa. Ovessa on ovisilmä. Potilas ohjataan huoneesta tarvittaessa hoitajan kanssa erilliseen wc-tilaan. Wc-tilassa on suihkuverho, jota on mahdollista käyttää näkösuojana.

Kaksi huoneista (huoneet 1–2) on ”putkamaisia” huoneita, joissa oli varusteluna ohut patja ja wc-pönttö. Toisen huoneen patjan päällyssuoja on tarkastushetkellä rikki.

Turvahuone 2

Kaikissa turvahuoneissa on kameravalvonta ja soittokello. Huoneesta 13 saa puheyhteyden kansliaan.

Tarkastuksella saadun tiedon mukaan turvahuoneilla on käyttöä viikoittain. Turvahuoneiden käytöstä ei pidetä erillistä kirjanpitoa.

Turvahuoneen käyttöä koskevat säännökset ja periaatteet

Perustuslain 7 §:n mukaan jokaisella on oikeus henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Vapautta ei saa riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta. Potilaan eristämisestä somaattisessa terveydenhuollossa ei ole säädetty laissa. Asiaa koskevaa lainsäädäntöä on valmisteltu, mutta se ei ehdi valmistua kuluvalle hallituskaudella. Lainsäädännön valmistelu jatkuu. Mielenterveyslain mukaisia itsemääräämisoikeuden rajoituksia saadaan käyttää vain sellaisen potilaan hoidossa, joka on sairaalan psykiatrista hoitoa antavassa yksikössä otettu tarkkailuun tai määrätty hoitoon.

Somaattisissa terveydenhuollon toimintayksiköissä hoitohenkilökunta joutuu toisinaan turvautumaan rajoittaviin toimenpiteisiin joko potilaan oman terveyden tai turvallisuuden taikka toisen henkilön terveyden tai turvallisuuden takaamiseksi. Tällaiset toimenpiteet, jotka eivät perustu nimenomaiseen lainsäädäntöön, voivat olla sallittuja pakkotilana tai hätävarjeluna, joista on säädetty rikoslain 4 luvussa. Pakkotilaan tai hätävarjeluun perustuvat toimenpiteet saavat kestää vain niin kauan kuin tila jatkuu.

Jos potilas joudutaan somaattisessa hoidossa pakkotilassa eristämään turvahuoneeseen, eristämisen tulee tapahtua turvallisesti ja potilaan ihmisarvoa kunnioittaen. Potilaalla on oikeus laadultaan hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon. Eristystilan asianmukaisuudella on huomattava merkitys arvioitaessa sitä, onko eristäminen kokonaisuudessaan toteutettu siten, että se on ihmisarvon mukaista kohtelua ja laadultaan hyvää terveyden- ja sairaanhoitoa. Vähimmäisvaatimuksina, jotka turvahuoneen olisi täytettävä, voidaan pitää niitä olosuhteita, jotka mielenterveyslaki turvaa psykiatrisen potilaan eristämiseksi.

Mielenterveyslain 22 f §:n mukaan potilaan eristäminen tai sidottuna pitäminen on lopetettava heti, kun se ei enää ole välttämätöntä. Potilasta hoitavan lääkärin on arvioitava eristetyt tai sidotun potilaan tila niin usein kuin tämän terveydentila edellyttää ja päätettävä toimenpiteen jatkamisesta tai lopettamisesta. Kun potilas on määrätty eristettäväksi tai sidottavaksi, hänelle on samalla määrättävä vastuuhoidtaja, jonka tulee huolehtia siitä, että potilas saa toimenpiteen aikana riittävän hoidon ja huolenpidon sekä mahdollisuuden keskustella hoitohenkilökunnan kanssa. Sidotun tai alaikäisen potilaan tilaa on jatkuvasti seurattava siten, että hoitohenkilökunta on näkö- ja kuuloyhteydessä potilaaseen.

Oikeusasiamiehen laillisuusvalvontakäytännössä on katsottu, että mielenterveyslain 22 f §:ssä tarkoitettua henkilökunnan velvollisuutta olla potilaaseen näkö- ja kuuloyhteydessä ei voida täyttää pelkästään kameravalvonnalla. Yleensäkin kameravalvonta ei voi korvata potilaan ja hoitohenkilökunnan välistä henkilökohtaista vuorovaikutusta.

Edellisen lisäksi oikeusasiamiehen laillisuusvalvontakäytännössä on todettu psykiatrisen sairaalan eristystilan olosuhteista seuraavaa. Eristystilan tulee olla hyvässä kunnossa oleva ikkunallinen tila sekä puhdas, raikas, tuuletettu ja riittävän lämmin, asianmukaisin vuode- ja suojavaattein ja muutenkin varustettu (mm. kello). ja Potilaalla on myös aina niin halutessaan oltava mahdollisuus saada yhteys soittokellolla tai muutoin hoitohenkilökuntaan. Eristetyllä potilaalla on myös oikeus pitää lehtiä ja kännykkää ja hänen oloaan helpottavia esineitä, jos hänen terveydentilansa sen sallii.

Oikeusasiamies viittaa Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston (Valvira) hänelle aiemmin antamiin lausuntoihin somaattisen sairaalan turvahuoneen olosuhteista. Valviran mukaan hoitajalla tulisi turvahuoneeseen sijoitetun potilaan tilaa seurattaessaan olla sekä näkö- että kuuloyhteys potilaaseen. Valvira on todennut, että hyvän kliinisen käytännön mukaista ei ole päiyvystyksikön eristystilaan eristetyt potilaan seuranta kameravalvonnalla ilman kuuloyhteyttä ja

mahdollisuutta keskustella hoitohenkilökunnan kanssa. Valvira pitää suositeltavana, että tällaiset eristyshuoneet varustetaan kameravalvonnan lisäksi molempiin suuntiin toimivalla ääniyh-teydellä.

Oikeusasiamiehen kannanotot ja toimenpiteet

Kahdessa käytössä olevista turvahuoneista (huoneet 1–2) ei ole molempiin suuntiin toimivaa ääniyhteyttä. Oikeusasiamies katsoo, että turvahuoneeseen eristetyn potilaan seuranta on turvattava sekä henkilökohtaisesti potilaan vointia tarkkailemalla että näkö- ja kuuloyhteydellä potilaaseen.

Kaksi huoneista (huoneet 1–2) ovat ”putkamaisia”, ja niiden kalustus on niukka. Huoneissa on kalusteena ohut patja. Oikeusasiamies kehottaa hankkimaan kahteen turvahuoneeseen korkeammat sänkymäiset ja ehjät patjat.

Oikeusasiamies katsoo, että wc-istuimen sijainti kahdessa kameravalvotussa turvahuoneessa on ongelmallinen potilaan intymiteettisuojaan kannalta. Potilas joutuu käymään tarpeillaan niin, että häntä tarkkaillaan. Laillisuusvalvojan ratkaisukäytännössä on kiinnitetty erityistä huomiota poliisin säilytystiloihin sijoitettujen kiinniotettujen yksityisyyden suojaan näissä tilanteissa. Poliisilaitokset ovatkin ryhtyneet toimenpiteisiin huolehtimalla siitä, että wc-istuimen kohta on sumennettu tai muuten peitetty valvontakuvassa. Oikeusasiamies saattaa tietoon huolensa potilaan yksityisyyden suojasta näissä tilanteissa ja suosittelee pohtimaan mahdollisuuksia yksityisyyden suojan parantamiseen.

Kainuun sotella on ohjeistus potilaan itsemääräämisoikeuden rajoittamisesta päivystyspalveluissa (Potilaan itsemääräämisoikeuden rajoittaminen 22.11.2012). Tarkastuksen aikana puhutellut päivystyksen työntekijät eivät olleet tietoisia, oliko turvahuoneen käytöstä ohjeistusta. Oikeusasiamies kehottaa huolehtimaan siitä, että henkilökunta tuntee annetut ohjeet ja noudattaa niitä käytännön työssä.

Oikeusasiamies saattaa Kainuun soten tietoon edellä olevat turvahuoneiden varusteluun, yksityisyyden suojaan ja toimintayksikön ohjeistukseen liittyvät kannanotonsa. Oikeusasiamies pyytää Kainuun sotea ilmoittamaan 28.2.2019 mennessä, mihin toimenpiteisiin hänen kannanottojensa johdosta on ryhdytty.

Pöytäkirjan vakuudeksi

Heidi Laurila
vanhempi oikeusasiamiehensihteeri